18 שנה 89 מס' ■ 2009

תוכן העניינים:

עמ' 2	**דבר העורך**	
עמ' 3	**ראשונים במירוץ לקוטב הצפוני**	גדעון רענן
עמ' 7	**האלוף השחור של הספורט הלבן**	אריאל פרידמן
עמ' 11	**ראשונים תמיד אנחנו**	ניצה וולפנזון
עמ' 15	**ראשונים באויר**	יצחק ברק
עמ' 22	**תימאטיקה מתחת לפטיש**	
עמ' 25	**הטור של דובוש**	יורם כהן
עמ' 28	**הגדרה קולעת בול**	אסף אברהם
עמ' 29	**הכה את המומחה**	
עמ' 31	**מכתבים למערכת**	

מתוך דברי העורך:

נושאון מוקדש הפעם לפורצי הגבולות – אותם אנשים ששינו את העולם במעשיהם. ***גדעון רענן*** מציג בפנינו את הראשונים לכבוש את הקוטב הצפוני. מאמרו של ***אריאל פרידמן*** מוקדש לארתור אש – האלוף השחור הראשון בטניס, והאיש שפרץ את מחסום הגזע בענף ספורט זה. ***ניצה וולפנזון*** מראה לנו כי בני ראשון לציון היו נאמנים לשמם, והיו הראשונים בשורה ארוכה של אירועים ציוניים. ***יצחק ברק*** מפגיש אותנו עם חלוצים בתחום התעופה. חלק מאותם אישים נשכחו מלב, אך אנו חבים להם את פריצת הדרך לשמי מרום. ברוח דומה, מדורו של ***אסף אברהם*** מוקדש לאחד מדברי הבולים הראשונים בהיסטוריה – הקוואליני – והטור של דובוש מציג את בול הדובים הראשון בעולם.

ראשונים תמיד אנחנו

ניצה וולפנזון

ראשון לציון נוסדה ב-31.7.1882, ט"ו באב תרמ"ב, על-ידי 10 מייסדים, עולים מרוסיה אנשי "חיבת ציון", והיא נחשבת למושבה הראשונה של אנשי העליה הראשונה. המייסדים רכשו אדמה שוממה, הקימו צריפי מגורים. צירפו אליהם שבע משפחות נוספות חסרות כל, בחרו מוסדות דמוקראטיים והחלו במאמץ להקים ישוב עברי בארץ האבות. לאחר חדשים אחדים הצטרפה אליהם קבוצת בילו"יים, שחלקם הטביעו את חותמם בהתפתחות המושבה.

העליה הראשונה.

70 שנה לעלית ביליו.

100 לראשון לציון.

ראשון לציון זכתה להופיע בבולי ישראל במלאת לה 100 שנים. הבול מביא את תמונת בית הכנסת שהוקם בראש הגבעה שהמייסדים נאחזו בה. בהיסטוריה של ראשון לציון מסופר, שמחמת חוסר הבקיאות ניסו דווקא במקום גבוה זה לבצע קידוח למציאת מים, אך ללא הצלחה. סמלה של ראשון לציון, עם הכתובת "מצאנו מים", מבטא את פתרון מצוקת המים בחפירת באר במקום נוח יותר. סיפורה של הבאר של ראשון לציון הובא על ידי ***נמרוד דגני*** בנושאון מספר 84.

"מצאנו מים" בסמל העיר.

לא אעסוק במסגרת מאמר זה בשאלות הקשורות בתולדות הדואר בראשון לציון. הדואר במושבה בימי התורכים ופרשת הבול המקומי שהונפק ב-1948 בשל הנתק ששרר בינה ובין מרכז הארץ – אלו כבר שימשו כנושאי מחקר על ידי בולאים גדולים ממני. ברצוני להקדיש את המאמר – ברוח הגליון כולו – לשורה של אירועים ומפעלים חדשניים שהתרחשו בראשית קיומה של ראשון לציון. בכל האירועים הללו היו בני המושבה ראשונים, כמתחייב משם היישוב.

דגל כחול-לבן

בראשון לציון הונף לראשונה דגל ציוני כחול לבן ובמרכזו מגן דוד. היה זה בשנת 1885 - שתים עשרה שנים לפני הקונגרס הציוני הראשון. באותה שנה התכוננה ראשון לציון לחגוג 3 שנים לקיומה. היה חסר דגל לחגיגות שעמדו להיערך. הבילו"י ***ישראל בלקינד*** כתב לידידו ***זאב דובנוב*** בחו"ל:

"אני ו***פאני מאירוביץ*** היינו טורחים בינתיים בעשיית דגל. וזו דמות הדגל אשר עשינו: יריעת אריג לבנה, שתים שתים רצועות של תכלת משני קצותיה, דוגמת הטלית שלנו, ומגן דוד של תכלת באמצע. מקוצר זמן לא הספקנו להוסיף שום מלים ביריעת הדגל".

דגל היסטורי זה עודנו קיים ומצוי במוזיאון ראשון לציון. שש שנים מאוחר יותר, בחגיגות המושבה השכנה נס ציונה, רכב ***מיכאל הלפרין*** על סוס והניף דגל כחול לבן. הבול השני בסדרת בולי הדגל מ-2003 מנציח אירוע זה.רבים הסיקו בטעות, שזו הפעם הראשונה שהונף דגל כחול לבן בארץ. מן הראוי לתקן טעות זו, ולייחס את זכות הראשונים לישראל בלקינד ופאני מאירוביץ מראשון לציון.

בקונגרס הציוני הראשון בשנת 1897 עלתה השאלה מה תהיה דמותו של הדגל הציוני. ***דוד וולפסון*** הציע עיצוב הדומה לטלית בתוספת מגן דוד. הצעתו התקבלה, מבלי שידעו כלל על הדגל שהונף שתים עשרה שנה קודם לכן בראשון לציון. דגל זה אושר גם על ידי ההסתדרות הציונית וב-28.10.1948 נקבע כדגלה של מדינת ישראל.

100 שנה לכתיבת מילות התקוה.

השמעה ראשונה של "התקווה"

השיר "התקווה", שהיה להמנון של המדינה והתנועה הציונית, הושר לראשונה בראשון לציון. ***נפתלי הרץ אימבר*** החל את כתיבת השיר בשנת 1878, ארבע שנים לפני עליתו ארצה. כאשר התגורר בראשון לציון (במרתף ביתו של אחד המייסדים, ***שרגא פייבל היסמן***) כתב חלק מבתי השיר. ***שמואל כהן***, תושב ראשון לציון לקח לידיו את השיר שכתיבתו הסתיימה והתאים למילים מנגינה של שיר עגלונים רומני. השיר התגבש תוך שינויים במילות השיר (שהוכנסו על ידי המורה המקומי ***יהודה לייב מטמון-כהן***) והושר בהתכנסויות של איכרי ראשון לציון. עד מהרה הוכר בארץ ובחו"ל, ומאז 1903 הושר בסיומם של כל הקונגרסים הציוניים. השיר המקומי, הראשוני, הפך להמנון לאומי שהושר בכל העולם.

בית הספר העברי הראשון

חשבתם שהגימנסיה "הרצליה" בתל אביב הייתה בית הספר העברי הראשון? טעות! "הרצליה" הייתה *הגימנסיה* העברית הראשונה, אבל קדם לה בעשרים שנה בית הספר היסודי "חביב" בראשון לציון.

בשנת 1886 הוקם בראשון לציון בית הספר העברי הראשון בעולם. בית הספר נוסד על ידי ***מרדכי לובמן***, מנהלו הראשון, ולימים נקרא על שם בן דודו ***דב חביב לובמן***. איש ציבור שדאג לענייני חינוך. ייחודו של בית הספר היה בכך, שלמדו בו "עברית בעברית" והמורים עצמם כתבו את ספרי הלימוד, כולל ספרים מדעיים. "היינו רתומים בעגלת הצעדים הראשונים לתחית הלשון" כתב בספרו על תולדות ראשון לציון ***דוד יודילוביץ***, מראשוני המורים בבית הספר. הוא הכיר בחשיבות הקניית השפה העברית לדור הגדל בציון, פעל לשם כך ונעזר רבות ב***אליעזר בן יהודה***. ההורים, דוברי אידיש ושפות אחרות, למדו מילדיהם התלמידים את השפה העברית.

גן הילדים העברי הראשון

בשנת 1898 הוקם בראשון לציון גן הילדים העברי הראשון. על המטרה שלשמה נוסד גן הילדים כותב דוד יודילוביץ "...החומר הילדותי הרך היושב לפני המורים בבתי הספר העברים בארץ דומה כמעט לחומר האנושי בימי בניין "מגדל בבל".....הרבה נדבר בינינו איך לדבק חומר מפוזר זה לגוש אחד...". את המלאכה קיבלה על עצמה תלמידת בית-הספר העברי (שייקרא לימים "חביב") ***אסתר גינזבורג-שפירא***, שנשלחה במיוחד לקבל הכשרה כגננת בירושלים בסיוע כספי של הברון.

שיטת החינוך אותה למדה אסתר היתה נהוגה באותה תקופה ויושמה בגן שפעל בתחילה במקום זמני. כאשר הועבר למקום קבע עודכנה גם שיטת החינוך. מבנה קבע זה מופיע על גבי בול "גן ילדים עברי בראשון לציון" מסדרת מוסדות החינוך. למרבית הצער, המבנה נהרס מאז, למגינת ליבם של וותיקי ראשון לציון.

גן הילדים העברי הראשון.

הרוג המלכות הראשון

נעמן בלקינד, אחד מטובי בניה של ראשון לציון, היה מהראשונים שהצטרפו למחתרת הריגול ניל"י שפעלה נגד התורכים. בלקינד היה מרכז הפעולות בדרום, ליקט ידיעות מהתורכים שפגש ביקב בראשון לציון ומסר אותן לאנגלים. הוא נתפס על ידי התורכים כשהיה בדרכו למצרים, נכלא והוצא להורג בדמשק ב-16.12.1917, יחד עם ***יוסף לישנסקי***. חמישים שנה לאחר מכן הוכר על ידי מדינת ישראל כהרוג מלכות. נעמן בלקינד היה עולה הגרדום הראשון שהוצא להורג בדור התקומה.

חלקו העליון של גליון מזכרת "הרוגי מלכות בדור התקומה". נעמן בלקינד ראשון מימין

לאנשי ראשון לציון עוד זכויות ראשונים רבות אחרות: במושבה הוקם בית העם הראשון, בו פעלה האורקסטרה המפורסמת, עוד בשלהי המאה ה-19. גם הראינוע הארץ-ישראלי הראשון פעל בה. ראשון לציון הייתה גם היישוב הראשון בארץ שהעניק זכות הצבעה לנשים, ו***חנה לוין*** הייתה לראש העיר באמצע שנות החמישים – האשה הראשונה בארץ שמלאה תפקיד זה. לצערי, הישגים אלו לא זכו עדיין להנצחה פילטלית כלשהי.

ניצה וולפנזון (לבית הורביץ) היא ילידת ראשון לציון. ניוה לזאב אברמוביץ ממייסדי המושבה. נכדה לבנו שמעון (אברמוביץ) בן זאב, אכר בראשון לציון ומראשוני הסוכנים של "כרמל מזרחי" במצרים, ובת לוותיקי המושבה דוד וגרטלה הורביץ.
כתובתה לתגובות: anuw@zahav.net.il